

राज्यातील महानगरपालिकांच्या (जवाहरलाल नेहरू राष्ट्रीय पुनर्निर्माण अभियान (JNNURM) मधील समाविष्ट महानगरपालिका वगळून) पाणी पुरवठा योजनांना दूरवरच्या उद्भवापर्यंतच्या कामासाठी विशेष अनुदान मंजूर करण्याबाबत..

महाराष्ट्र शासन
पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग
शासन निर्णय क्रमांक नेरापु-२००६/प्र.क्र.१९९/पापु-२२
मंत्रालय, मुंबई-४०००३२
दिनांक: १२ ऑक्टोबर, २००७

संदर्भ : १. शासन निर्णय क्र: संकीर्ण-१०९४/प्र.क्र.८१/नवि-२८ दि-१५ सप्टेंबर, १९९४
२. शासन निर्णय क्र: नापापु-१०००/प्र.क्र.४१०/पापु-२२ दि-१५ जुलै, २०००

प्रस्तावना:-

राज्यातील (बृहन्मुंबई महानगरपालिका वगळून) सर्व महानगरपालिका व नगरपालिकांच्या पाणी पुरवठा योजनांसाठी अनुदानाचा वित्तीय आकृतीबंध दि.१५ जुलै, २००० च्या शासन निर्णयान्वये विहित करण्यात आला आहे. पाणी पुरवठा योजना पूर्ण करण्यासाठी अनुदानाव्यतिरिक्त कर्जाची उभारणी व १० % लोकवर्गणी संबंधित नागरी संस्थानी उपलब्ध करून द्यावयाची आहे. नागरी पाणी पुरवठा योजनांचे उद्भव शहरापासून लांब अंतरावर असल्यामुळे मुख्य जलवाहिनीवर, पंपिंग मशिनरी तसेच आवश्यकतेनुसार समाविष्ट कराव्या लागणा-या, ब्रेक प्रेशर टॅन्कवर कराव्या लागणा-या जास्तीच्या खर्चामुळे योजनेच्या किंमतीत वाढ होते. अशा कारणांमुळे वाढीव खर्चाचा भार नगरपरिषदांवर पडू नये व त्या पाणी पुरवठा योजनांचा खर्च नगरपालिकांच्या आटोक्यात रहावा, यासाठी राज्यातील नगरपालिकांच्या पाणी पुरवठा योजनांसाठी असलेला उपरोक्त वित्तीय आकृतीबंध अबाधित राहून अ, ब आणि क वर्ग (सन १९९१ च्या जनगणनेनुसार २०,००० वा त्याहून जास्त लोकसंख्या असलेल्या) नगरपालिकांच्या हद्दीपासून अनुक्रमे ८, ५ व ३ कि.मी. च्या पुढील उद्भवापर्यंतच्या अंतरासाठी टाकावी लागणारी मुख्य जलवाहिनी, वाढीव अंतरामुळे पंपिंग मशिनरीच्या अश्वशक्तीमध्ये होणारी वाढ आणि आवश्यकतेनुसार ब्रेक प्रेशर टॅन्कचा करावा लागणारा समावेश, यासाठी येणारा खर्च १०० टक्के शासकीय अनुदान विहित अटीच्या अधीन राहून मंजूर करण्याचा निर्णय दि.१५.९.१९९४ शासन निर्णयानुसार घेण्यात आला.

राज्यातील शहरीकरणामध्ये झपाट्याने वाढ होत असून सन २००१ च्या जनगणनेप्रमाणे नागरी लोकसंख्येचे प्रमाण ४२ टक्के इतके आहे. वाढती लोकसंख्या व औद्योगिकीकरणामुळे पाणी पुरवठ्याची

भागणी सतत वाढत आहे. शहराजवळचे पाण्याचे स्रोत खात्रीशीर राहिले नसल्याने दूरवरील पाटबंधारे जल्दाशय उद्भववावरून पाणी पुरवठा योजनांची आखणी करावी लागत आहे. दूरवरून पंपिंग करून पाणी आणावे लागत असल्याने योजनेच्या भांडवली खर्चांमध्ये मोठ्या प्रमाणात वाढ होत असून त्यामुळे महानगरपालिकेला घ्याव्या लागणा-या कर्जाच्या हिस्सात वाढ होवून कर्ज परत फेडीचे दायित्व वाढत असते. त्याचबरोबर दूरवरून पाणी आणावे लागत असल्याने योजनेचा देखभाल व दुरुस्तीचा खर्च वाढतो. परंतु नागरी संस्थांची पाण्याचे योग्य दर न लावणे व कार्यक्षमपणे वसुल न करण्याच्या प्रवृत्तीमुळे देखभाल व दुरुस्तीसाठी आणि कर्ज परतफेडीसाठी नागरी संस्थाकडे पर्याप्त निधी उपलब्ध होत नाही.

राज्यातील नगरपालिकांना या दुरवरच्या उद्भववाच्या कामासाठी शासनाद्वारे १०० % अनुदान उपलब्ध करून देत असल्यामुळे काही प्रमाणात त्याच्यावरील कर्जाचा बोझ कमी होतो. तथापि, महानगरपालिकांना दुरवरच्या उद्भववाच्या कामासाठी नगरपालिकेप्रमाणे विशेष अनुदानाचे घोरण नसल्यामुळे महानगरपालिकांना हा कर्जाचा बोझ अजूनही स्विकारावा लागत आहे. राज्यातील महानगरपालिकांना सुद्धा दुरच्या स्रोतातून पाणी आणावे लागते त्यामुळे योजनेची भांडवली किंमत वाढत असते. महानगरपालिकांना पाणी पुरवठा योजनासाठी २३.३३ % अनुदान असून उर्वरित भाग कर्जाद्वारे उभारावे लागत असल्याने या कर्जाच्या मुद्दल व व्याजाच्या परतफेडीचे दायित्व वाढत असते. महानगरपालिकांनी घ्यावयाच्या कर्जाची जबाबदारी कमी केल्यास त्यांना या दुःचक्रातून बाहेर काढणे शक्य होईल. त्याअनुषंगाने महानगरपालिकांच्या योजना पूर्ण करण्यासाठी अनुदानाचे प्रमाण जर वाढविले तर त्यांना उभारावयाच्या कर्जाचे व त्यावरील व्याजाच्या परतफेडीचा बोझ कमी होईल. तसेच अनुदानाचे प्रमाण वाढल्यामुळे योजना पूर्णत्वासाठी लागणारा विलंब टाळता येईल. त्यादृष्टीने महानगरपालिकेवरील हा कर्जाचा बोझ कमी करण्यासाठी नगरपालिकांना ज्याप्रमाणे दूरवरील उद्भववातून पाणी आणण्यासाठी विशेष शासकीय अनुदान देण्यात येते त्याचप्रमाणे महानगरपालिकांद्वारे सुद्धा दुरवरच्या उद्भववाच्या कामासाठी विशेष अनुदान देण्याची मागणी करण्यात येत होती. त्याअनुषंगाने महानगरपालिकांना सुद्धा दुरवरील उद्भववावरून पाणी आणण्यासाठी विशेष अनुदान देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधिन होती. त्याअनुषंगाने शासन खालीलप्रमाणे निर्णय घेत आहे.

शासन निर्णय :

१. अ, ब आणि क वर्ग नगरपालिकांना ज्याप्रमाणे अनुक्रमे ८, ५ व ३ कि.मी. च्या पुढील उद्भववापर्यंतच्या अंतरासाठी टाकावी लागणारी मुख्य जलवाहिनी, वाढीव अंतरामुळे मशिनरीच्या अन्वयशक्तीमध्ये होणारी वाढ आणि आवश्यकतेनुसार ब्रेक प्रेशर टँकचा करावा लागणारा समावेश, यासाठी येणारा खर्च १०० टक्के शासकीय अनुदान देण्यात येते, त्याच धर्तीवर राज्यातील महानगरपालिकांना त्याच्या हद्दीपासून २० कि.मी.च्या पुढील अंतरासाठी पाईपलाईन, ५० मीटरपेक्षा जास्त स्टॅंटीक लिफ्ट आणि जास्त

लांघीच्या पाईपलाईनमधील वर्षणव्यय यामुळे अश्वराक्तीमध्ये होणारी वाढ यासाठी विशेष अनुदान देण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

अ) सदर अनुदान हे जवाहरलाल नेहरू राष्ट्रीय पुनर्निर्माण अभियानामधील (JNNURM)

समाविष्ट महानगरपालिका वगळून उर्वरीत महानगरपालिकांना लागू राहील. तसेच ज्या महानगरपालिकेला केंद्रपुस्कृत लहान व मध्यम शहरासाठी असलेल्या पायाभूत विकास कार्यक्रमांतर्गत (UIDSSMT) किंवा केंद्र शासनाची तत्सम योजना मंजूर झाल्यास व त्यासाठी केंद्रशासनाकडून पाणी पुरवठा योजनेसाठी अनुदान प्राप्त होत असल्यास त्या महानगरपालिकेस या शासन निर्णयानुसार विशेष अनुदान देय होणार नाही.

ब) सदर अनुदान हे प्रगतीपथावरील अशा पाणी पुरवठा योजनांना लागू राहील ज्या योजनेत या शासन निर्णयानुसार विशेष अनुदानासाठी पात्र उत्रांगाचा समावेश असून ती कामे भीतिकदृष्ट्या पूर्ण करावयाची शिल्लक आहे (या शासन निर्णयाच्या दिनांकापर्यंत).

क) वरीलप्रमाणे पात्र महानगरपालिकांचे दोन गट करण्यात येत असून अ गटात ७ लाखापेक्षा अधिक लोकसंख्या असलेल्या महानगरपालिका तर ब गटात ३ ते ७ लाख लोकसंख्या असलेल्या महानगरपालिका असतील.

२. पात्र महानगरपालिकांना दुरवरच्या उदभवापर्यंतच्या कामासाठी अनुदानाचा वित्तीय आकृतीबंध खालीलप्रमाणे विहीत करण्यात येत आहे

अ.क्र	नागरी संस्थांचा गट	पात्र महानगरपालिका	शहराच्या इदीपासून खालील अंतराच्या पुढे	शासकीय अनुदान	योजनेच्या एकूण किंमतीच्या अनुज्ञेय एकूण अनुदानाची मर्यादा
१.	२.	३.	४.	५.	६
१)	अ	७ लाखापेक्षा अधिक लोक संख्येची महानगरपालिका	२० कि.मी.	१०० टक्के	५० टक्के
२)	ब	३ ते ७ लाख लोकसंख्या असलेली महानगरपालिका	२० कि.मी.	१०० टक्के	६० टक्के

२.१ मागील तक्त्यामध्ये दर्शविलेल्या दोन्ही गटातील महानगरपालिकांना प्रस्तावित अनुदान हे योजनेच्या एकूण भांडवली कामासाठी अनुज्ञेय अनुदानाचे एकूण प्रमाण जे निश्चित केलेले आहे त्याचे पित्लेक्षण पुढीलप्रमाणे करण्यात येत आहे :

अ) त्यानुसार ७ लाखापेक्षा अधिक लोकसंख्येच्या अ गटातील महानगरपालिकांना २० कि.मी. पेक्षा अधिक लांबच्या उदभवाच्या कामासाठी १०० % अनुदान अनुज्ञेय असले तरी त्या महानगरपालिकेला पाणी पुरवठा योजनेच्या एकुण किमतीच्या ५०% पर्यंत अनुदान अनुज्ञेय राहील.

ब) तर ३ ते ७ लाख लोकसंख्याच्या ब गटातील महानगरपालिकांना ६०% पर्यंत अनुदानाची मर्यादा राहील.

२.२ वरीलप्रमाणे दोन्ही गटातील पात्र महानगरपालिकांना दुरवरच्या उदभवाच्या कामासाठी सदर १०० % विशेष अनुदान हे सरसकट न देता प्रत्येक पाणी पुरवठा प्रकल्पाची व्हायेबिलिटी तपासून प्रकल्प आर्थिक दृष्ट्या स्वयंपूर्ण (Financially Viable) करण्यासाठी जेवढे अनुदान आवश्यक राहील तेवढे अनुदान वरील वित्तीय आकृतीबंधातील मर्यादेच्या अधिन राहून देण्यात येईल. त्याअनुषंगाने महानगरपालिकांच्या पाणी पुरवठा प्रकल्पाची व्हायेबिलिटी तपासण्यासाठी पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागाद्वारे पाणीपट्टीचे मानक दर ठरविण्यात येईल.

२.३ योजना आर्थिकदृष्ट्या स्वयंपूर्ण होण्यासाठी वरील मर्यादेपर्यंत अनुदान देवूनही पाणी पुरवठा योजना आर्थिकदृष्ट्या स्वयंपूर्ण करण्यासाठी ज्या प्रमाणात पाणीपट्टी लावणे महानगरपालिकेला आवश्यक राहील तेवढी पाणीपट्टी लावणे महानगरपालिकेवर बंधनकारक राहील. हे पाणीपट्टीचे दर पात्र महानगरपालिकाकडून प्राप्त होणा-या पाणी पुरवठा प्रकल्पाची व्हायेबिलिटी तपासतांना काढण्यात येईल.

२.४ पात्र महानगरपालिकांना दुरवरच्या उदभवाच्या कामासाठी विशेष अनुदान देतांना पाणी पुरवठा योजनेचा प्राधान्यक्रम खालीलप्रमाणे राहील.

अ) ज्या प्रगतीपथावरील योजनांची कामे ७५ % किंवा त्यापेक्षा जास्त झालेली आहे.

ब) ज्या प्रगतीपथावरील योजनांची कामे ५० % किंवा त्यापेक्षा जास्त झालेली आहे.

क) ज्या प्रगतीपथावरील योजनांची कामे ५० % पेक्षा कमी झालेली आहे.

ड) ज्या योजनांना प्रशासकीय मान्यता मिळालेली आहे, परंतु अद्याप कामास सुरुवात झालेली नाही

ई) पाणी पुरवठ्याच्या निकषापेक्षा ५० % टक्क्यापेक्षा कमी पाणी पुरवठा होणा-या शहराच्या योजना

२.५ पात्र महानगरपालिकांकडून दुरवरच्या उदभवाच्या कामासाठी विशेष अनुदानासाठी प्राप्त होणारे प्रस्ताव विहित केलेल्या निकषाच्या आधारे या विभागाकडून तपासण्यात येतील आणि योग्य प्रस्तावास मान्यता देण्यात येईल

३. परिच्छेद क्र. २ मधील तक्त्यामध्ये दर्शविलेल्या वित्तीय आकृतीबंधानुसार अनुदान देण्यास तसेच हे अनुदान मिळविण्यासाठी महानगरपालिकांना खालील अटी व शर्ती लागू राहतील.

१. महानगरपालिकांना केंद्रीय सार्वजनिक आरोग्य आणि पर्यावरण अभियांत्रिकी संस्थेच्या (CPHEEO) निकषाप्रमाणे पाणी पुरवठा करणे आवश्यक आहे. म्हणून महानगरपालिकांनी प्रथम

पाणी पुरवठा योजनेचे पाणी लेखा परीक्षण करून योजनेमध्ये किती तुट आहे याचा अंदाज घ्यावा. हिशोबबाह्य (Unaccounted For Water, [UFW]) पाण्याचे प्रमाण अधिक असल्यास योजनेमध्ये आवश्यक सुधारणा करून हिशोबबाह्य पाण्याचे प्रमाण १५% पर्यंत आणावे. तसेच पाऊनपाणी संकलन आणि सांडपाणी प्रक्रिया व पुनर्वापर सारख्या उपाययोजना केल्यास किती पाणी उपलब्ध होईल व अस्तित्वात असलेले स्रोत लक्षात घेवून पाण्याचा ताळेबंद (Water Account) तयार करावा. त्यानुसार शहरास CPHEEO च्या निकषाप्रमाणे पाणी पुरवठा करता येणे शक्य होत असल्यास नवीन योजनांना मंजूरी देण्यात येणार नाही. परंतु योजनेमध्ये सुधारणा करूनही CPHEEO च्या निकषाप्रमाणे पाणी पुरवठा होणार नसल्यास CPHEEO च्या निकषापर्यंत पाणी पुरवठा करण्यासाठी नवीन / वाढीव पाणी पुरवठा योजना घेता येईल.

२. पाणी पुरवठा क्षेत्रामध्ये कार्यक्षमता आणणे, पाणी पुरवठा सेवांमध्ये सुधारणा करणे, निर्णय प्रक्रियेतील विलंब टाळणे, खाजगी संस्थांचा सहभाग व गुंतवणूक वाढविण्याच्या दृष्टीने महानगरपालिकेच्या वतीने पाणी पुरवठा व स्वच्छतेच्या सर्व कर्तव्य / जबाबदारी, निर्णय घेणे इत्यादीसाठी महानगरपालिकेने विशेष कार्य यंत्रणा (Special Purpose Vehicle) स्थापन करावी. या यंत्रणेला अस्तित्वातील योजना चालविणे, वाढीव / नविन योजना राबविणे, पाणीपट्टी वसुलीचे अधिकार राहतील. महानगरपालिकेद्वारे पाणीपट्टीचे दर निश्चित करण्यात यावे तथापि अपर्याप्त पाणीपट्टीच्या दरामुळे या यंत्रणेला योजना चालविण्यासाठी काही अडचण येत असल्यास योजना चालविण्यासाठी जेवढा निधी लागेल तेवढा निधी उपलब्ध करून देण्याची जबाबदारी महानगरपालिकेची राहिल. या विशेष कार्य यंत्रणेमध्ये महानगरपालिकेचे अधिकारी, धितीव व तांत्रिक क्षेत्रातील तज्ञ किंवा या क्षेत्रातील संस्थेच्या प्रतिनिधींना समाविष्ट करून घेता येईल. महानगरपालिकांना पाणी पुरवठा योजना स्वतः राबविण्याची मुभा राहिल.

३. वृहन्मुंबई महानगरपालिकेमध्ये ज्याप्रमाणे पाणी पुरवठा व स्वच्छता यासाठी स्वतंत्र अंदाजपत्रक आहे त्याच धर्तीवर अन्य महानगरपालिकांनी पाणी पुरवठा व स्वच्छता यासाठी स्वतंत्र अंदाजपत्रक करावे. इतर महानगरपालिकांना पाणी पुरवठा व स्वच्छता यासाठी स्वतंत्र अंदाजपत्रक लागू करण्यासाठी मुंबई प्रांतीय महानगरपालिका अधिनियम १९४९ व तत्सम आणि नागपूर महानगरपालिका अधिनियम १९४८ यामध्ये नगरविकास विभागाने आवश्यक त्या सुधारणा कराव्यात.

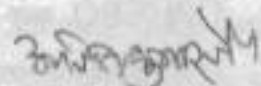
४. पात्र महानगरपालिकांना दुरवरच्या उदभवाच्या कामासाठी विशेष अनुदान द्यावयाचे असल्यामुळे त्याच्या पाणी पुरवठा योजनासाठी घ्यावयाच्या कर्जासाठी राज्यशासनाद्वारे हमी देण्याचे बंधन राहणार नाही.

४. शासनाकडून उपरोक्त प्रयोजनासाठी देय अनुदान हे उपलब्ध तसूदीच्या अधिन राहून महानगरपालिकांना अदा करण्यात येईल.

५. सदर शासन निर्णय हा नगरविकास विभाग नियोजन विभाग यांच्या सहमतीने व वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र. २९४ / ८७ / व्यय-३, दिनांक - २४ / ७ / २००७ अन्वये प्राप्त सहमतीनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

६. सदर शासन निर्णय हा महाराष्ट्र शासनाच्या वेबसाईटवर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक संकेतांक २००७१०१११८०६३३००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(अजित कुमार जैन)

प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१. मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव
२. मा.मंत्री (सर्व) यांचे खाजगी सचिव
३. मा.राज्यमंत्री (सर्व) यांचे खाजगी सचिव
४. सर्व मा.विधीमंडळ सदस्य,